

Warszawa, 02 lipca 2020 r.

dr hab. Szymon Pawelec, prof. UW

Kierownik Zakładu Międzynarodowego Postępowania Karnego

Wydział Prawa i Administracji UW

Recenzja

**pracy doktorskiej magistra Jana Tadeusza Kila
zatytułowanej „Skład sądu w polskim procesie karnym”**

W wykonaniu uchwały Rady Naukowej Instytutu Nauk Prawnych UMCS w Lublinie z dnia 5 czerwca 2020 r. pozwalam sobie przedstawić recenzję rozprawy doktorskiej magistra Jana Tadeusza Kila zatytułowaną „Skład sądu w polskim procesie karnym”.

I. Uwagi ogólne

1. Ocena doboru tematu pracy

Odnosząc się do doboru tematu dysertacji, już na wstępie wypada zauważyć, że rzeczywisty zakres zagadnień poruszanych przez Doktoranta w pracy wykracza poza te kwestie, które sugeruje sam tytuł. Przy okazji rozważań prowadzonych w ramach ściśle rozumianego tematu rozprawy Doktorant niejednokrotnie adresuje zagadnienia znacznie szersze, o istotnym znaczeniu ustrojowym oraz o dużej doniosłości dla organizacji procesu karnego.

W świetle powyższych uwag co do osadzenia problematyki składu sądu w dość rozległym kontekście karnoprosesowym i ustrojowym, dobór tematyki rozprawy

należy uznać za udany. W polskim piśmiennictwie karnoprocesowym można zaobserwować brak analogicznego, wyodrębnionego opracowania monograficznego. Dobór tematu pracy należy tym wyżej ocenić, jeżeli wziąć pod uwagę jego oczywistą doniosłość – nie tylko teoretyczną, ale i praktyczną.

Zamysł badawczy, polegający na podjęciu się przez Doktoranta niewątpliwie trudnego zadania prezentowania zagadnień związanych ze składami sądu w szerokiej perspektywie zasługuje na duże uznanie. Wymagało to od Doktoranta wykazania się rozbudowaną, pogłębioną wiedzą prawniczą, nie tylko w ramach samej dziedziny procesu karnego, ale także poza jego granicami. Nadaje to pracy cenny walor interdyscyplinarny. Doktorant nie ucieka przy tym od zagadnień trudnych, momentami nawet kontrowersyjnych. Jeśli w niektórych kwestiach można nie zgadzać się ze stanowiskiem Doktoranta, nie zmienia to faktu, że swoje poglądy, propozycje interpretacyjne oraz postulaty *de lege ferenda* prezentuje w sposób klarowny i umotywowany, przyczyniając się do wartościowego pobudzenia dyskusji naukowej.

2. Ogólna ocena struktury pracy

Przygotowana rozprawa liczy łącznie 349 stron, z tego 316 stron samego tekstu. Praca została podzielona na sześć jednostek tematycznych, tj. krótki wstęp (6 stron) oraz pięć rozdziałów, zatytułowanych kolejno: Skład sądu w historycznym rozwoju polskiego procesu karnego; Aspekty ustrojowe, prawnomiędzynarodowe i aksjologiczne składu sądu w procesie karnym; Kompozycja poszczególnych składów sądu w polskim procesie karnym; Skutki wadliwości składu sądu w polskim procesie karnym; Sędziowie niezawodowi w polskim procesie karnym.

Poszczególne rozdziały mają zróżnicowane proporcje w stosunku do całości pracy. Obok stosunkowo zbliżonych do siebie objętością Rozdziałów II-IV w pracy zawarto krótki rozdział historycznoprawny (Rozdział I) oraz rozległy ostatni rozdział, poświęcony sędziom niezawodowym (Rozdział V). Pracę uzupełnia wykaz skrótów, wykaz literatury oraz wykaz orzecznictwa.

Cechą struktury rozprawy, która przyciąga uwagę, jest brak wyodrębnionego rozdziału obejmującego konkluzje pracy. Doktorant uzasadnia takie rozwiązanie, wskazując, że z uwagi na różnorodność poruszanych zagadnień i zakres dokonywanych analiz, zamiast całościowego podsumowania – dla większej przejrzystości i przystępności w odbiorze pracy – zdecydował się na wprowadzenie szeregu mniejszych jednostek redakcyjnych z konkluzjami (str. 12). Takie założenie konstrukcyjne rodzi jednak pewne zastrzeżenia. Faktycznie, w poszczególnych rozdziałach Doktorant zawiera wyodrębnione jednostki redakcyjne z konkluzjami, co niewątpliwie ułatwia lekturę danego fragmentu pracy, a same konkluzje są precyzyjnie ujęte. Rozwiązanie takie nie jest jednak stosowane w sposób w pełni konsekwentny. W niektórych wypadkach konkluzje obejmują cały rozdział (Rozdział I, Rozdział III), w innych odnoszą się wyłącznie do wybranych punktów rozdziałów, z pominięciem pozostałych składowych rozdziału. Ostatecznie natomiast warto wskazać, że decyzja o śródtekstowych podsumowaniach nie zamyka drogi dla dokonania podsumowania pracy, obejmującego najważniejsze wnioski końcowe. Celowość takich wniosków wydaje się tym większa, że Doktorant określa w pracy główną tezę rozprawy (str. 10), którą dobrze byłoby właśnie końcowo podsumować, niezależnie od wcześniejszych – śródtekstowych – konkluzji. Podobnie także rozpiętość i doniosłość poruszanych przez Doktoranta zagadnień zasługuje na wspólne końcowe usystematyzowanie.

Wykaz literatury obejmuje 353 kolejno ponumerowane pozycje, w tym 42 pozycje literatury anglojęzycznej i niemieckojęzycznej. Doktorant wykorzystał literaturę z zakresu teorii i filozofii prawa, historii prawa, ustroju sądów, prawa konstytucyjnego oraz prawa karnego procesowego, z niewielką domieszką prawa karnego materialnego. Tak szeroki i wszechstronny dobór źródeł literaturowych zasługuje na szczególne uznanie. Stanowi to wyraz bardzo gruntownego przygotowania przez Doktoranta materiału badawczego.

Wykaz orzeczeń obejmuje 201 pozycji, na które składają się rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego, ETPC, TSUE oraz sądów

apelacyjnych. Świadczy to o dobrym rozeznaniu Doktoranta w judykatach trybunałów i sądów.

3. Metody badawcze

Jak wskazuje wprost sam Doktorant, rozprawa została przygotowana z wykorzystaniem metody formalno-dogmatycznej, a uzupełniająco z wykorzystaniem metody prawnoporównawczej (str. 12).

Oparcie prowadzonych badań na metodzie dogmatycznej uznać należy za zasadniczo trafne i uzasadnione. Wypada przy tym zauważyć, że w rozprawie wykorzystano liczne orzeczenia, przede wszystkim Sądu Najwyższego, co w cenny sposób pozwoliło zaprezentować również praktyczne aspekty omawianych instytucji. Wyraźnie dostrzegalne jest także uchwycenie przez Doktoranta perspektywy historycznej, przewijającej się zarówno w wyodrębnionym Rozdziale I, jak i szczegółowych rozważaniach dalszych jednostek redakcyjnych. Doktorant wykorzystał również literaturę anglojęzyczną i niemieckojęzyczną, co pozwoliło spojrzeć na analizowane zagadnienia z dodatkowej perspektywy. Uwagi komparatystyczne prezentowane są przy tym w różnych miejscach pracy, z ich wyraźnym wyeksponowaniem w Rozdziale V.

4. Ocena formalnych aspektów pracy

Doktorant z dużą wprawą posługuje się językiem prawniczym. Pracę czyta się dobrze, zdania budowane są w sposób przejrzysty. Przypisy w łącznej ilości 796 opracowano poprawnie, według przyjętych standardów. Analogicznie nie budzi zastrzeżeń budowa wykazu literatury i orzecznictwa. W wypadku powoływania się (w nielicznych zresztą wypadkach) na źródła internetowe, należałoby zasugerować Doktorantowi uzupełnienie odniesień o datę dostępu do takiego źródła. Przy stosunkowo dużej objętości w pracy dostrzeżono jedynie nieliczne niedociągnięcia pisarskie (np. str. 10, 34) lub interpunkcyjne.

II. Uwagi do poszczególnych fragmentów pracy

Wstęp pracy został przygotowany w sposób prawidłowy, przy zwięzłości tej części dysertacji, ważnej przecież w każdym opracowaniu monograficznym z punktu widzenia wytłumaczenia przez autora przyjmowanych założeń badawczych i koncepcji struktury pracy. Doktorant ujął we wstępie krótkie wprowadzenie do problematyki, sygnalizując cel pracy, klarownie prezentując główną tezę rozprawy (str. 12) oraz przywołując zastosowane metody badawcze.

W rozdziale I Doktorant zawarł rozważania na temat składu sądu w historycznym rozwoju polskiego procesu karnego. Wywód prowadzony jest w sposób przejrzysty, dobrze ilustrując kwestie związane z główną tezą pracy w zakresie zagadnienia kolegalności.

Rozdział II zatytułowany został „Aspekty ustrojowe, prawnomiędzynarodowe i aksjologiczne składu sądu w procesie karnym”. Wyjściowo zastanowienie może budzić umieszczenie w tytule rozdziału tak różnorodnych kategorii pojęciowych. Zabieg taki stanowi jednak trafną zapowiedź wielopłaszczyznowości zagadnień poruszanych w tej jednostce redakcyjnej. Doktorant podzielił rozważania w Rozdziale II na pięć punktów, zatytułowanych kolejno: ustrojowe aspekty składu sądu; prawidłowa obsada sądu jako składowa prawa do sądu w ujęciu konstytucyjnym; prawidłowa obsada sądu jako składowa prawa do sądu w ujęciu prawnomiędzynarodowym; prawidłowa obsada sądu jako komponenta rzetelnego procesu karnego oraz sprawiedliwości proceduralnej; zasada udziału czynnika społecznego w orzekaniu i zasada kolegalności.

Odnosząc się do wybranych zagadnień poruszanych w Rozdziale II, docenić należy sposób przedstawienia przez Doktoranta krytycznych uwag na temat problemu stosunku nominacji do wcześniejszych uchybień w procesie powoływania sędziego. Wywód w tym zakresie prezentowany jest w sposób wyważony, ale przekonujący. Wartościowo kształtują się także m.in. rozważania Doktoranta w zakresie ograniczeń w stosowaniu instytucji delegacji. Jako ciekawe dla praktyki

procesowej należy uznać także postulaty Doktoranta dotyczące wprowadzenia sposobu łatwego weryfikowania aktu delegacji (str. 64). Pewnym brakiem jest natomiast nieobecność wniosków wypływających z rozważań prezentowanych w punkcie 5 rozdziału (zasada udziału czynnika społecznego w orzekaniu i zasada kolegalności). Być może wynika to z faktu, że tematyka tego punktu łączy się z szerszymi rozważaniami prezentowanymi w Rozdziale V pracy.

Rozdział III zatytułowany został „Kompozycja poszczególnych składów sądu w polskim procesie karnym”. Układ rozważań w tej części pracy jest klarowny. Autor podzielił je na: ogóle uwagi o składzie na rozprawie i na posiedzeniu, wyjątki od tych regulacji, skład sądu w postępowaniach szczególnych, skład sądu w postępowaniach odrębnych oraz zamykające (przed konkluzjami) uwagi dotyczące rodzajowo nieco innej kwestii, tj. sposobu kreacji konkretnego składu orzekającego w sprawach karnych. Z punktu widzenia całości rozważań prezentowanych w tym rozdziale pewien niedosyt budzi szczupłość uwag dotyczących obowiązującej od 1 lipca 2015 roku nowej dyspozycji art. 449 § 2 k.p.k. Pogłębienie rozważań co do tej konstrukcji należałoby uznać za pożądane nie tylko z perspektywy samego tematu pracy, ale i w kontekście stawianej przez Doktoranta tezy na temat potrzeby zwiększonej kolegalności orzekania. Przenosząc zwięzłe rozważania na temat tego nowego przepisu do punktu 2 rozdziału, czyli poza główny nurt rozważań o składzie sądu na rozprawie, Doktorant w sposób niewypowiedziany uwypuklił także dyskusyjny modelowo zabieg ustawodawcy, związany z umiejscowieniem tego przepisu. W kompozycyjnym oderwaniu od przepisów ogólnych o składzie sądu, w Rozdziale 49 Kodeksu, prawodawca wprowadził przecież rozwiązanie, które konstrukcyjnie wcale wyjątkiem nie jest, lecz nową domyślną regułą składu na rozprawie apelacyjnej dla większości prowadzonych spraw karnych (biorąc pod uwagę oczywistą przewagę postępowań przygotowawczych prowadzonych w formie dochodzeń nad śledztwami). W tym kontekście można by oczekiwać od Doktoranta komentarza, dlaczego zaszeregował regulację art. 449 § 2 k.p.k. jako rozwiązanie wyjątkowe. Analogicznie także, akurat w odniesieniu do art. 449 § 2 k.p.k., warto byłoby odnieść się do danych na temat tego, jak często prezesi sądu lub same sądy korzystają z odstępstwa od domyślnego składu jednoosobowego przewidzianego tym

stosunkowo nowym przepisem. W szczególności, że w innych fragmentach rozprawy Doktorant wprawnie sięga do danych liczbowych dla potrzeb zilustrowania praktycznego znaczenia danej instytucji (*vide* str. 139 pracy).

Doktorat w staranny opisowo sposób (w punkcie 5 rozdziału III) odnosi się do obecnie obowiązujących rozwiązań w zakresie losowania składów orzekających. Te niewątpliwie precyzyjne technicznie uwagi warto byłoby wzbogacić o szersze odniesienia do dyskursu na temat wprowadzonych mechanizmów i sposobu ich funkcjonowania.

Niewątpliwie doniosłe są rozważania prezentowane przez Doktoranta w Rozdziale IV pracy, zatytułowanym „Skutki wadliwości składu sądu w polskim procesie karnym”. Docenić należy wysiłek Doktoranta włożony w odniesienie się do naprawdę trudnej tematyki ustalania kryteriów oceny uchybień jako już wchodzących w ramy bezwzględnych przyczyn odwoławczych albo też nieprzynależnych jeszcze do kategorii z art. 439 § 1 pkt 1 lub 2 k.p.k.

Jako niewątpliwie inspirujący i ciekawy przyczynek do szerszej dyskusji należy także potraktować przedstawione przez Doktoranta propozycje *de lege ferenda* w zakresie wprowadzenia definicji legalnych co do kategorii z art. 439 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k. (str. 203), a także bardzo swoistego domniemania prawnego w zakresie charakteru przyczyny odwoławczej (str. 203-206).

Najobszerniejszy, ostatni, rozdział pracy (Rozdział V) zatytułowany jest „Sędziowie niezawodowi w polskim procesie karnym”. Rozdział ten, poza wprowadzeniem, został podzielony na trzy rozbudowane punkty, dotyczące kolejno przysięgłych, ławników oraz sędziów pokoju. W ramach tego rozdziału – a dokładniej jego ostatniego punktu – Doktorant prezentuje rozbudowany zestaw obserwacji i postulatów, związanych z ocenami możliwości otwarcia drogi dla wprowadzenia instytucji sędziów pokoju w polskim systemie prawnym. Uwagi te prezentowane są w szerokiej perspektywie, nie ograniczającej się do samego procesu karnego, ale obejmującej także przede wszystkim warstwę ustrojową. Doktorant identyfikuje ważne problemy kolizyjne o doniosłym znaczeniu dla systemu normatywnego. Na uznanie zasługuje sposób i zakres przygotowania przez Doktoranta argumentacji

merytorycznej na te potrzeby od strony rozwiązań historycznych oraz wskazań prawnoporównawczych z innymi współczesnymi porządkami prawnymi. Uwagi komparatystyczne nie ogniskują się tylko na dość oczywistej grupie krajów systemu *common law*, ale także – co należy ocenić jako tym ważniejsze z punktu widzenia kryterium porównywalności różnych systemów prawnych – do rozwiązań funkcjonujących obecnie w krajach Europy kontynentalnej. Stąd też, nawet jeśli nie podzielać ogółu szczegółowych ocen, czy propozycji interpretacyjnych Doktoranta w tej sferze, w żadnym wypadku nie można mu zarzucić, że nie identyfikuje istotnych zagadnień prawnych na tym tle.

Zdawać należy sobie sprawę, że przy jeszcze głębszej analizie problematyki objętą zainteresowaniem Doktoranta na gruncie instytucji sędziów pokoju zakres problemów stawałby się większy. Zasadność uczynienia z tego tytułu istotnej uwagi krytycznej aktualizowałaby się jednak w sytuacji, w której całość przygotowanej pracy koncentrowałaby się na tej właśnie tematyce. W odniesieniu natomiast do przedstawionej struktury pracy uwagi Doktoranta zawarte w tej części Rozdziału V należy z pewnością ocenić jako wartościowe, ciekawe, wieloaspektowe i pobudzające dla dalszej dyskusji naukowej.

III. Konkluzja

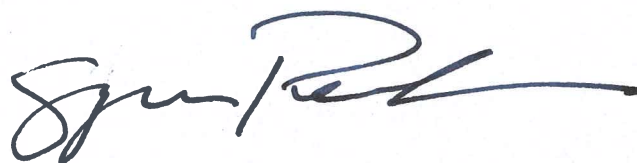
W konkluzji należy wskazać, że Doktorant przedstawił oryginalne dzieło stanowiące monograficzne opracowanie tematu ważnego z naukowego i praktycznego punktu widzenia.

Podniesione w recenzji uwagi o charakterze dyskusyjnym i polemicznym nie obniżają ogólnej wartości pracy.

Przygotowana rozprawa potwierdza umiejętności Doktoranta w zakresie dostrzeżenia problemu prawnego oraz rzetelnej analizy nawet bardzo szerokiego i różnorodnego zbioru źródeł, a także ukazuje jego zdolność do formułowania własnych, oryginalnych wniosków i postulatów.

Rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną magistra Jana Tadeusza Kila w dyscyplinie naukowej (nauki prawne), jak również umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Reasumując, stwierdzam, że przygotowana rozprawa doktorska spełnia wymogi określone w art. 187 ust. 1-3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jednolity Dz.U. 2020 poz. 85) i jako taka może być podstawą dopuszczenia Doktoranta do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Jan Tadeusz Kila', written in a cursive style.